

Marta Dziarnowska

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Relacje homoseksualnych kobiet z rodziną pochodzenia jako czynnik warunkujący jakość ich życia

KEY WORDS

homosexuality,
woman, family,
relations, quality of life

ABSTRACT

Dziarnowska Marta, *Relacje homoseksualnych kobiet z rodziną pochodzenia jako czynnik warunkujący jakość ich życia* [Relations Between Homosexual Women and Their Families of Origin As a Determining Factor of Their Life Quality]. *Kultura – Społeczeństwo – Edukacja* nr 1(9) 2016, Poznań 2016, pp. 213–220, Adam Mickiewicz University Press. ISSN 2300-0422. DOI 10.14746/kse.2016.9.16.

Nowadays, more and more fields of knowledge undertake research on homosexuality issues. Analysis of that topic takes place on many basis depending on researcher's subject of interest. Pedagogy peculiarly concentrates, among other things, on individuals' relations with their origin families – the combination of non-heteronormativity and functioning in family environment in the context of life's quality is a new approach which, so far, had been poorly described.

Presented article aims to deliver knowledge and findings connected to quality of life of homosexual women to extent of their relations with family members. The research was conducted in accordance with qualitative trend, mainly by individual case method. The applied technique was an interview and the data collection instrument was its questionnaire. The examined group included eight intentionally selected women that come from podlaskie and śląskie provinces. Gathered information was transcribed, coded and categorized within the scope of selected elements of construct such as life quality. Women's statements were presented in accordance with descriptive-comparative approach, so firstly, their subjective feelings had been described and then that report was related to some objective factors. Depicted results are the part of the answer on research problem which is: 'how interpersonal relations of homosexual women are created?'

Analysis and interpretation of gathered data show three models of relations appearing between questioned women and their families of origin, those are: acceptance of non-heteronormativity, ignorance of that sexual orientation, repression/avoidance of receiving an information about homosexuality with sporadic attempts at 'converting' their daughters/sisters.

Women who were accepted by their families (two of them) are characterized by high subjective and objective level of life quality to extent of interpersonal relations, social life and mental condition. Those who did not 'came out of the closet' to their relatives (another two) and those who were rejected by them (four of them) are described as women with low level of quality of life among contacts with other people (objective factors), but some of them think differently – they describe those relations as positive. That discrepancy in evaluation might be a result of using so-called tactic of apparent mysteriousness – questioned women and members of their families pretend that homosexuality does not exist.

The family relations are disordered in most cases; because of it life quality of homosexual women is lower than other members of our society. Appropriate education in terms of toleration could improve their situation, what is more, forming support groups for parents with non-heteronormative children also might help.

Nieheteronormatywność to zagadnienie, które coraz częściej staje się tematem dyskusji naukowej i publicznej. Badacze wielu dziedzin podejmują tę problematykę – powstające prace mają zakorzenienie w socjologii, psychologii, medycynie i pedagogice. Heteroseksualne podwaliny społeczeństwa, w którym żyjemy, sprawiają, że interesuje nas to, co zaprzecza temu ustalonemu porządkowi. W zależności od własnych przekonań i doświadczeń oraz dziedziny, którą reprezentujemy, zadajemy pytania między innymi o przyczyny orientacji nieheteronormatywnej, o jej uwarunkowania i konsekwencje.

Prowadząc badania na gruncie pedagogicznym, badacz często pochyła się nad życiem rodzinnym jednostki. Niezależnie od przyjętej definicji rodziny można stwierdzić, że jest to środowisko, które „nadaje kształt” życiu człowieka między innymi poprzez panujący w nim układ ról, przekazywane normy i wartości oraz występujące relacje (Brażel, Kawula, 2014: 13–15). Rodzinę charakteryzuje istnienie więzi rodzinnej, która wyraża się w dwóch podtypach: więzi formalnej i więzi podmiotowej (Izdebska, 2015: 116–120). Pierwsza z wymienionych związana jest z funkcjami i rolami poszczególnych członków rodziny, druga natomiast kształtuje się na skutek występujących pomiędzy nimi interakcji. Relacje te tworzą więź emocjonalną, która wyraża się w akceptacji, zrozumieniu i zaufaniu (Błasiak, 2012: 53–60). Do jej utrzymania niezbędna jest właściwa komunikacja, w ramach której nie przekazuje się jedynie faktów i informacji, ale także wyraża się swoje oczekiwania, myśli i emocje. Wzrastanie w rodzinie powinno więc wiązać się z zaangażowaniem emocjonalnym wszystkich jej członków. Zadaniem

rodziców jest zaspokajanie biologicznych i psychicznych potrzeb dziecka, dzięki czemu dokonuje się jego wieloaspektowy rozwój (Brażel, Kawula, 2014: 119–122). Oni sami natomiast, dzięki doświadczaniu rodzicielstwa, umacniają związek małżeński oraz czerpią satysfakcję z wychowania kolejnego pokolenia.

Zaburzona więź rodzinna bardzo często prowadzi do poczucia osamotnienia (Brażel, Kawula, 2014: 122–125). Kwestia ta znacząco uwidoczniła się w przeprowadzonych przez mnie badaniach, które dotyczyły jakości życia homoseksualnych kobiet. Socjalizowane i wychowywane zgodnie z pewnym obowiązującym w społeczeństwie wzorcem, odbiegają swoimi potrzebami psychicznymi i fizycznymi od ustalonej, heteroseksualnej zasady, tym samym często spotykając się z niezrozumieniem ze strony najbliższych. Nieheteroseksualna orientacja jest niejakiem zaprzeczeniem obowiązującego systemu gender, dlatego jej przejawianie może budzić zakłopotanie pozostałych członków społeczeństwa lub nawet ich agresję (Whitley, Jr., 2001). Współcześnie poprzez zagadnienie orientacji seksualnej rozumie się życiowe preferencje jednostki, jej zachowania, emocje, fantazje i samoświadomość (Długołęcka, 2005: 30).

Termin „jakość życia” charakteryzuje się dużą złożonością; w zależności od przyjętej perspektywy badawczej przypisuje mu się inne kategorie (Daszykowska, 2007: 9–10). Niemniej jednak istnieją dwa główne nurty badań i dyskusji, w ramach których dokonuje się pomiaru tego zagadnienia – jakość życia w sensie deskryptywnym i komparatywnym oraz jakość życia jako różnica w systemach wartości i postawach etycznych (Ostasiewicz, 2004: 58–68). Pierwsze podejście skupia się na subiektywnym i obiektywnym opisie kategorii wchodzących w skład analizowanego pojęcia; drugie podejmuje próbę określenia, w jaki sposób i w jakim stopniu systemy wartości wpływają na społeczeństwo, a, co za tym idzie, na jakość jego życia.

Zebraniu materiału empirycznego odnoszącego się do jakości życia homoseksualnych kobiet posłużyło mi wykorzystanie nurtu deskryptywno-komparatywnego. Wyodrębniając w jego ramach kategorie zaproponowane przez Barbarę Woynarowską (Woynarowska, 2003: 442), dokonałam między innymi pomiaru, w jaki sposób relacje z rodziną pochodzenia warunkują analizowany konstrukt. Subiektywny wymiar badania dotyczył wypowiedzi rozmówczyń, a więc ich odczuwanej jakości życia; obiektywny to odniesienie tego przekazu do danych statystycznych ukazujących sytuację populacji mieszkańców Polski oraz do innych źródeł udostępniających podobne informacje.

Rozważania nad relacjami z rodziną pochodzenia są więc składową szerszego projektu, który w swoich ramach obejmował wiele innych aspektów odnoszących się do jakości życia homoseksualnych kobiet¹. Prezentowane badania były prowadzone w nurcie jakościowym, metodą indywidualnych przypadków popartą metodą obserwacji. Towarzyszącymi im technikami były wywiad i obserwacja fotograficzna, a głównym narzędziem – niestandardyzowany i nieustrukturyzowany kwestionariusz wywiadu. Grupę badaną stanowiło osiem celowo dobranych kobiet pochodzących z województwa śląskiego i podlaskiego (po cztery osoby na każdy z regionów). Wypowiedzi rozmówczyń podległy transkrypcji, kodowaniu, a następnie skategoryzowaniu – opracowania materiału dokonano za pomocą metody ciągłego porównywania i analizy treści. Ukazany wycinek badań spełnia cel szczegółowy i praktyczny. W ramach realizacji pierwszego poniższe dane diagnozują relacje homoseksualnych kobiet z rodziną pochodzenia w kontekście jakości ich życia oraz ukazują subiektywne odczucia badanych odnoszące się do analizowanych aspektów. Cele praktyczne zostają osiągnięte poprzez dostarczenie wiedzy i wyników badań praktykom oraz instytucjom zajmującym się działaniami przeciw homofobii.

Zaprezentowany poniżej materiał empiryczny i płynące z niego wnioski stanowią częściową odpowiedź na jeden z problemów badawczych, który brzmi: „jak kształtują się relacje interpersonalne homoseksualnych kobiet?”. Analizowany obszar postawionego pytania skupia się na ukazaniu jakości relacji moich rozmówczyń z członkami ich rodzin oraz określeniu reakcji tychże członków na wiadomość o homoseksualności.

Wywiady z badanymi ukazały trzy charakterystyczne wzorce ich kontaktów z najbliższymi, warunkowane następującymi czynnikami: wiedzą/niewiedzą rodziny pochodzenia o homoseksualności jej członkini, przeżyciami osobistymi zarówno nieheteronormatywnych kobiet, jak i bliskich im osób, doświadczeniami rodziny jako całości. Wzorce, o których mowa, to: akceptacja orientacji seksualnej kobiety, nieświadomość tej orientacji, unikanie pełnego przyjęcia wiadomości o homoseksualności, często przy okazjonalnie pojawiających się próbach „nawrócenia” badanej.

Pierwszy model relacji, wyrażający się akceptacją dla nieheteronormatywności, wykazywali najbliżsi tylko dwóch badanych. Kobiety, o których mowa, pochodziły z niepełnych rodzin – ich matki były już dłuższy czas po rozwodzie,

¹ Badania były prowadzone na przełomie 2014 i 2015 roku.

a one same nie utrzymywały żadnego kontaktu z ojcami. Reakcja obu rodzin pochodzenia na homoseksualność od razu była pozytywna.

Pierwsza z badanych ujawniła się, będąc małym dzieckiem; wspominała, że w domu rodzinnym została wychowana w akceptacji swojej orientacji seksualnej. Matka prosiła ją tylko o to, aby świadomie dokonywała *coming outu* przed innymi, gdyż nie każdy może być tolerancyjny.

Druga z kobiet dopiero jako nastolatka przyznała się rodzinie pochodzenia (matce i siostrze) do nieheteronormatywności – gdy sama zaakceptowała i zrozumiała swoją orientację i była gotowa na ujawnienie się:

(...) zobaczyła przy drugiej dziewczynie status związku na Facebooku... no i mnie zapytała, z jakim chłopakiem jestem... ja się nie odzywałam i potem było tak, że jeszcze raz zapytała, a ja powiedziałam, że to z dziewczyną... i tak się ucieszyła... a ja się popłakałam (...).

Obie kobiety wskazywały matkę jako najważniejszą dla nich osobę; ta występująca zażyłość może wynikać z poczucia bezpieczeństwa, które dają im rodzice, akceptując je w pełni. Można przypuszczać, że postawa wspomnianych matek jest uwarunkowana ich trudnymi doświadczeniami życiowymi – obie są rozwódkami, w pewnym sensie doznały zranienia i zawiodły się na związku z mężczyzną, więc mogą chcieć dla swoich córek szczęścia u boku innej osoby, niezależnie od jej płci.

Kolejny z wymienionych wzorców, a więc ukrywanie homoseksualności, realizowały dwie badane. Relacje pierwszej z nich z rodziną pochodzenia są zaburzone – brat od wielu lat przebywa w domu dziecka, matka stale hospitalizowana, a ojciec nie żyje. Badana nie utrzymuje kontaktu z bratem, a matkę odwiedza od czasu do czasu, ukrywając przed nią nieheteronormatywność z obawy przed pogorszeniem się jej zdrowia na skutek takiej informacji. Wspólne doświadczenia tej rodziny doprowadziły do zerwania więzi emocjonalnej i zaprzestania regularnego kontaktu. Jakość życia rozmówczyni w kontekście jej relacji z rodziną pochodzenia kształtuje się na bardzo niskim poziomie – stan ten nie jest jednak uwarunkowany homoseksualnością badanej.

Druga z kobiet postępuje tylko częściowo zgodnie z analizowanym wzorcem, to znaczy ujawniła się jedynie przed siostrą, przed matką wciąż ukrywa swoją orientację seksualną (ojciec badanej nie żyje). Jako osoby dla niej najważniejsze wskazuje właśnie wspomniane dwie kobiety, jednak od żadnej z nich nie może liczyć na wsparcie w zakresie nieheteronormatywności – zdaje się, że jej siostra wyparła tę informację, nigdy nie poruszając tematu z badaną, a matka nie może

określić swojego stanowiska, gdyż nie wie o orientacji córki. Rozmówczynie podkreślała, że gdyby spotkała odpowiednią dla siebie partnerkę przedstawiłaby ją matce, jednocześnie dokonując *coming outu*. Przekaz ten wydaje się być jednak tylko pustą deklaracją, gdyż badana wielokrotnie pozostawała już w poważanych związkach, a wciąż się ukrywa. Zapewne boi się jej reakcji, tym bardziej, że gdyby była ona negatywna, codzienne funkcjonowanie badanej zostałoby znacznie utrudnione – kobiety mieszkają razem i wspólnie utrzymują gospodarstwo domowe.

Relacje kobiety z siostrą prowadzą do analizy kolejnego z wymienionych wzorów, a więc unikania/wyparcia wiadomości o nieheteronormatywności. Należy stwierdzić, że ta taktyka jest najczęściej stosowaną przez rodziny pochodzenia homoseksualnych kobiet. Połowa moich badanych dokonała *coming outu* przed najbliższymi, spotkając się z brakiem akceptacji, który wyraża się dwojako. Z jednej strony rodziny badanych unikają jakichkolwiek komunikatów, w których ich córki/siostry mogłyby nawiązywać do własnej homoseksualności; to nieporuszany temat, nieheteroseksualna orientacja badanych zdaje się nie istnieć. Nie tylko członkowie rodzin moich rozmówczyń dążą do omijania tej tematyki, ale one same także bardzo często starają się unikać konfrontacji² – to obopólne „pilnowanie się” zapewnia pozornie dobre relacje. Z drugiej strony, kiedy już, na skutek nagromadzenia się nieujawnionych emocji, do konfrontacji dojdzie, członkowie rodziny nakłaniają kobiety do zmiany, twierdząc, że ich orientacja jest kaprysem, a one same, w obliczu tego niezrozumienia, coraz bardziej emocjonalnie odcinają się od rodziny pochodzenia. Za przykład tego wzoru relacji mogą służyć poniższe wypowiedzi:

(...) no właśnie... tu mam o to wielki żal, tylko nie wiem do kogo... do siebie? Do rodziców? Czy ogólnie, że nie tak to sobie wyobrażałam, nie tak chciałam żeby to było? Żeby to nie był taki temat, że się boję go poruszyć (...).

(...) potem mama mnie zaprosiła na rozmowę i mówi: „ja wszystko rozumiem, wszystko rozumiem, no że ty byłaś sama i czułaś się taka samotna... no ale dobrze, no to będziesz sobie z D., a to przecież taki kaprys, to ci minie, my to rozumiemy, ale to minie, ty się zastanów nad swoim życiem, jak to będzie później... bo to dzieci trzeba przecież rodzic.

(...) rok po roku, jak są święta, wiesz ja jestem tam u rodziców i kiedy ubieram tamtą choinkę i kiedy rozmawiamy, to z roku na rok mam coraz mniejszą ochotę, żeby tam być i słuchać tego samego... no więc zbieram się i idę do tego swojego skromnego mieszkania, ale jestem tam z D.

² Tzw. taktyka pozorowanej tajemniczości – mechanizm obronny polegający na udawaniu, w warunkach domowych, że homoseksualność nie istnieje.

Badaczka Alicja Długołęcka także zwraca uwagę na często niepomysłny proces *coming outu* dokonywany wobec rodziny pochodzenia (Długołęcka, 2005: 205–206). Niezależnie od wieku i uzyskanej samodzielności, zgodnie z wynikami jej badań, homoseksualne kobiety borykają się z problemami na tle rodzinnym. Należą do nich: ukrywanie własnej orientacji seksualnej, brak wsparcia emocjonalnego ze strony najbliższych, utrata więzi psychicznej z rodziną oraz poczucie osamotnienia. Ostatni z wymienionych aspektów bardzo mocno uwidocznili się także u większości moich badanych podczas analizy i interpretacji kategorii jakości życia jaką była ich kondycja psychiczna.

Badanie statystyczne przeprowadzone przez CBOS w 2013 roku ukazuje, że dla większości Polaków rodzina jest najważniejszą wartością (takie zdanie ma aż 78% respondentów³); 85% osób poddanych ankiecie twierdzi, że aby być w pełni szczęśliwym, należy rodzinę posiadać (Boguszewski, 2013). Można założyć, że badane kobiety również podzielają powyższe zdanie – większość z nich złożyła taką deklarację, tak więc należy stwierdzić, że odrzucenie, z którym się spotykają, stawia jakość ich funkcjonowania poniżej poziomu odpowiadającemu populacji mieszkańców Polski. Co więcej, dwie badane, które zostały zaakceptowane przez najbliższych, w porównaniu z pozostałymi rozmówczyniami wykazywały się najwyższą jakością życia także w kontekście stosunków interpersonalnych, kondycji psychicznej i sytuacji społecznej; one też osiągnęły najwyższy stopień samoakceptacji. Nie ulega więc wątpliwości, że prawidłowe relacje z rodziną pochodzenia i pielęgnowana więź emocjonalna pozytywnie warunkują jakość życia homoseksualnych kobiet.

Ważne wydaje się zarekomendowanie pewnych działań, które mogłyby przyczynić się do poprawienia relacji nieheteronormatywnych kobiet z rodzinami ich pochodzenia. Dzięki edukacji dorosłych członków naszego społeczeństwa co do istoty homoseksualności można by zapobiegać stereotypowemu postrzeganiu tej orientacji, co znacząco mogłoby obniżyć zachowania homofobiczne. Stworzenie grup wsparcia dla rodziców nieheteroseksualnych dzieci zapewniłoby im profesjonalną pomoc w zrozumieniu problemów, z jakimi boryka się ich potomstwo, i w zaakceptowaniu go bezwarunkowo.

Literatura

- Błasiak A. (2012). *Oddziaływania wychowawcze w rodzinie. Zagadnienia wybrane*. Kraków.
- Boguszewski R. (2013). *Rodzina – jej współczesne znaczenie i rozumienie*, http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2013/K_033_13.PDF, dostęp: 21.01.2016.

³ N=1111.

- Brągiel J., Kawula S. (2014). *Więzi społeczne w rodzinie*. [W:] J. Brągiel, S. Kawula, A.W. Janke (red.). *Pedagogika rodziny. Obszary i panorama problematyki*. Toruń.
- Daszykowska J. (2007). *Jakość życia w perspektywie pedagogicznej*, Kraków 2007.
- Długolecka A. (2005). *Pokochałaś kobietę...* Warszawa.
- Izdebska J. (2015). *Dziecko – dzieciństwo – rodzina – wychowanie rodzinne. Kategorie pedagogiki rodziny w perspektywie pedagogiki personalistycznej*. Białystok.
- Ostasiewicz W. (2004). *Ocena i analiza jakości życia*. Wrocław.
- Whitley B.E. Jr. (2011). *Gender – role variables and attitudes toward homosexuality*. <http://business.highbeam.com/435388/article-1G1-89238991/genderrole-variables-and-attitudes-toward-homosexuality>, dostęp: 21.01.2016.
- Woynarowska B. (2003). *Jakość życia*. [hasło w:] T. Pilch (red.). *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, t. II. Warszawa.